

דבר העורך

עברה עוד מחצית שנה, והגיליון השלישי של "מסגרות מדיה" בפניכם. בגיליון זה ארבעה מאמרים מקוריים וארבעה צמדים של סקירות ספרים חדשים העוסקים בהיבטים שונים של "כאן ועכשיו" בתקשורת בישראל.

שני המאמרים הראשונים עוסקים בתכניות המציאות (הריאליטי), שנדמה כי הן תופסות מקום הולך וגדל בנוף שידורי הטלוויזיה בישראל, כמו גם בעולם. אמנם לא אנו המצאנו סוגה זו, אך הפופולאריות שלה הולכת וגדלה, ועמה הולכות ומתרבות שאלות ערכיות קשות.

מאמרם של גבי וימן, יונתן כהן וענבל בר-סיני מתאר מחקר המנסה לבחון את הקשר בין תפיסת ההשפלה בתכניות מציאות ובין הנאה מן התכניות. ברוב תכניות המציאות קיימים רכיבי השפלה הננקטים בתדירות גבוהה, בעיקר השפלת המורחים למיניהם. הנחת המחקר היא כי ההשפלה מעצימה את הריגוש, מקדמת את ההנאה מן התכניות ומרתקת את הצופים. במסגרת ניסוי מעבדתי רב-משתני בדקו החוקרים שלוש השערות. ההשערה המרכזית הייתה שככל שמידת תפיסתה של ההשפלה בקטע מתכנית מציאות תהיה גדולה, כך תהיה מידת ההנאה של הצופים מקטע זה. לא כל השערות המחקר אוששו במלואן. על אף היקפו המצומצם של המחקר ותקפותו החיצונית המוגבלת עקב השימוש בחומרים משתי סדרות בלבד, עשוי מחקר גישוש זה להוות פתח למחקר אמפירי נוסף על אודות ז'אנר מטריד זה.

מיכל חמו, מחברת המאמר השני, עוסקת בתכנית מציאות ישראלית מקורית, "סוף הדרך 2", שהופקה ושודרה בשנת 2005 בשיתוף הארגון "צו פיוס" ואשר התמקדה במוצהר בקידום סובלנות ובריאלוג בין דתיים לחילוניים בחברה היהודית-ישראלית. המחקר בוחן את ניהולו של מתח פנימי, הקיים לעתים בסוגת הריאליטי, בין ייצוג מגוון של זהויות, העשוי לתרום לקידום ערכים פלורליסטיים, ובין התבססות על ייצוגים סטראוטיפיים, המגבילה פוטנציאל חיובי זה. ניתוח העיצוב הטקסטואלי של זהויות בתכנית הספציפית מעלה שלושה מנגנונים לייצוג מורכב של זהות: (א) הקפדה על שונות פנימית בקרב משתתפי התכנית הדתיים באופן המדגיש את המורכבות ואת הגמישות של זהות דתית; (ב) עיצוב אירועים

במבנה נרטיבי – מעבר הדרגתי מנקודת מוצא פשוטה לתמונה עשירה; (ג) הבלטת החשיבות של ההצטלבות בין דתיות ובין ממדי זהות נוספים, בעיקר מגדר.

המאמר השלישי, מאמרה של מיכל פיק חמו, דן בכריחתו של בני סלע מידי סוהריו בנובמבר 2006, מחדל משטרתי שמיד עם התרחשותו הפך לאירוע תקשורתי. לפי המאמר, האירוע, שנחשף בכפוף לתנאי התרבות הפופולארית, ותקופת מלחמת לבנון השנייה, שהדהדה ברקע, הכתיבו את אופן העברת המידע לציבור כמו גם את התפתחויות האירועים אשר שינו את תפיסת הזמן הלאומי מזמן קלנדרי לזמן שנקצב על פי ציפייה בלתי פוסקת להתפתחותו. המאמר מאפשר לעקוב אחר השימוש שעשו אמצעי תקשורת שונים בטקטיקות של יצירת מתח הנע בין דפוס "דרמה משטרית" ובין דפוס "מלודרמה חברתית". במאמרה מציעה החוקרת כי טקטיקות אלו הן שהכתיבו את העניין הציבורי המתמשך באירוע, את הציפייה הבלתי פוסקת להתפתחותו, אך גם את "ההפקה" הדרמטית של הלכידה ואת השאלות המוסריות והפוליטיות שנלוו לה.

מתח מסוג אחר בסוגיה אמיתית נוספת – מחלתו של ראש הממשלה בעבר אריאל שרון – נבחן במחקרם של עמית לביא דינור ויובל קרניאל. במחקר זה ניתחו השניים את הסיקור התקשורתי ב"מעריב", ב"ידיעות אחרונות" וב"הארץ" לאורן של שתי שאלות עיקריות: (א) כיצד מסקרת העיתונות הכתובה משבר לאומי שמקורו בתחום הבריאות והרפואה? (ב) באיזה אופן מלמד סיקור אשפוזיו של שרון על טשטוש הגבולות בין הפרופסיונלי ובין הפטריוטי? מתברר כי האירוע קיבל בולטות, חשיפה וסיקור מקיפים, אך העיתונות הכתובה החמיצה במידה רבה את חשיבות האירוע הראשון מבחינה פוליטית ומדינית, שגתה בהבנת משמעותו לעתיד ונתנה כמה בולטת בעיקר לעמדתם של ראש הממשלה ושל יועציו ש"הכול בסדר, ואפשר להמשיך קדימה". בסיקור האירוע השני שקעה העיתונות באופן בולט ברגשנות ובפטריוטיזם, בדפוס פעולה של עיתונות מגויסת, ומילאה באופן חלקי בלבד את חובתה ואת תפקודיה המרכזיים בשירות זכות הציבור לדעת.

במדור סקירת ספרים מובאות כאמור ארבע ביקורות: הראשונה – על ספרו של רפאל כהן אלמגור, "המלכוד הדמוקרטי: חופש הביטוי וסייגיו"; השנייה – על ספרם של יחיאל לימור וחנן נוה, "הרדיו הפיראטי בישראל"; השלישית – על ספרם של טל סמואל-עוזן ודן כספי, *The media and innovative technologies*; והרביעית – על ספרם של עקיבא כהן, דפנה למיש ועמית שכטר, *The wonder, phone in the land of miracles: Mobile telephony in Israel*. שני הספרים האחרונים, הכתובים באנגלית, נסקרו בידי חוקר ישראלי וחוקר שאינו ישראלי. למען השקיפות אני מבקש לציין שכל הטיפול בסקירת ספרי, כולל בחירת הסוקרים, נעשה, ללא התערבות, בידי רבקה ריב"ק, חברת ועדת המערכת.

התגובות שקיבלנו לגבי מדיניות פרסום של שתי סקירות על אותו הספר היו חיוביות ביותר. אנו מקווים להמשיך במתכונת זו, אולם מלאי הספרים החדשים העוסקים בתקשורת בישראל (בעברית או בלועזית) כמעט מוצה. אנו מקווים לשמוע על ספרים חדשים שנוכל לסקר באכסניה זו גם בהמשך.

לבסוף, אולי בזכות שני הגיליונות הקודמים, חלה לאחרונה עלייה מסוימת בקצב הגשת מאמרים לפרסום ב"מסגרות מדיה". אני רוצה להאמין שהדבר משקף את התקבלותו של כתב העת בקהילה הקטנה שלנו. אני מבקש לעודד את הקוראים להגיש עוד עבודות מקוריות שלא נתפרסמו בביטאון אחר. יש גם מקום לקוות שעם הזמן יעריכו גם המוסדות להשכלה גבוהה פרסומים בעברית למטרות קידום, אבל לשם כך יש תחילה לכתוב אותם וגם לפרסמם. ובכן, כתבו נא ושלחו.

פרופ' עקיבא כהן

